

Опис істотних передбачуваних факторів ризику, що можуть вплинути на операції та результати діяльності підприємства, господарського товариства та заходи щодо управління такими ризиками

Політика управління ризиками

Управління ризиками - це процес, за допомогою якого Установа виявляє (ідентифікує) ризики, проводить оцінку їх величини, здійснює їх мінімізацію, звітує та здійснює моніторинг своїх ризикових позицій, а також враховує взаємозв'язки між різними категоріями (видами) ризиків.

Управління ризиками відбувається на тому рівні Установи, де ризик виникає, а також за допомогою функцій незалежної перевірки і контролю ризиків - на найвищих рівнях управління і нагляду.

Систему управління ризиками забезпечує надійний процес виявлення, оцінки, контролю та моніторингу всіх видів ризику на всіх рівнях організації, у тому числі з урахуванням взаємного впливу різних категорій ризиків, а також сприяє вирішенню питання конфлікту завдань між необхідністю отримання доходу та мінімізацією ризиків.

Мета управління ризиками - сприяти підвищенню вартості власного капіталу Установи, одночасно забезпечуючи досягнення цілей багатьох зацікавлених сторін, а саме: власника в особі Кабінету міністрів України, клієнтів та контрагентів, керівників, працівників, органів управління і контролю, інвесторів та кредиторів та інших сторін.

Комплекс дій з управління ризиками має на меті забезпечити досягнення таких цілей:

- ризики повинні бути зрозумілими та усвідомлюватися Установою та її керівництвом;
- рішення з прийняття ризику повинні відповідати стратегічним завданням діяльності Установи;
- рішення з прийняття ризику повинні бути конкретними і чіткими;
- очікувана дохідність повинна компенсувати прийнятий ризик.

Система управління ризиками

Система управління базується на наступних правилах:

- усі види ризиків взаємопов'язані;
- рівень ризиків постійно змінюється під впливом динамічного оточення;
- ризики, на який наражається Установа, безпосередньо пов'язані з ризиками її контрагентів.

Система управління ризиками включає наступні компоненти:

- контрольне середовище
- оцінка ризиків;
- контрольні процедури
- інформація та комунікація

- процедури моніторингу

Контрольне середовище – це сукупність стандартів та процедур, що становить систему управління ризиками в Установі.

Установа для виконання своїх цілей ідентифікує наступні види ризиків:

- кредитні ризики (індивідуальний та портфельний);
- ризик ліквідності;
- ринкові ризики (процентний та валютний ризик);
- операційні ризики;
- юридичний ризик;
- ризик репутації;
- ризик відповідності діяльності;
- стратегічний ризик.

Оцінка ризику полягає в вимірюванні, аналізі та оцінюванні величини ризику. Оцінка здійснюється по типах ризиків, що можуть бути виражені кількісно, у першу чергу за операціями рефінансування. Методи оцінки ризику визначають три основні компоненти ризику:

- розмір (величина) — сума можливих втрат;
- ймовірність настання негативної події;
- тривалість періоду впливу ризику.

Одним із важливих інструментів у процесі оцінювання й управління ризиками є аналіз сценаріїв — альтернативних варіантів, за якими можуть розвиватися події в майбутньому або стрес-тестування. Такий аналіз базується на оцінці періоду часу, протягом якого Установа наражається на конкретний вид ризику, а також ступеня впливу ризику та ймовірності його реалізації. Наявність ризику означає існування кількох сценаріїв, які відрізняються як за ймовірністю настання події, так і за можливими наслідками. Сценарії формуються на основі експертних оцінок. Кількісні характеристики кожного з обраних сценаріїв визначаються із застосуванням об'єктивних методів (математичних, статистичних).

Контрольні процедури – це дії, що передбачені внутрішніми процедурами та методиками, та слугують мінімізації ризиків. Мінімізація ризиків - це зниження, обмеження або нейтралізація ризиків за допомогою відповідних методів управління. Вибір методу управління ризиком залежить від факторів ризику, які використовуються для визначення відносної важливості або ймовірності того, що умови чи події можуть змінитися і негативно вплинути на фінансовий стан Установи. Оцінюючи ризик, визначаються та досліджуються як внутрішні, так і зовнішні фактори, що можуть негативно вплинути на діяльність Установи. Процес оцінки включає також визначення того, які ризики контролюються Установою, а які є неконтрольованими. При оцінці контрольованих ризиків визначається можливість прийняття існуючого рівня ризику чи необхідність його зменшення за допомогою певних процедур. Щодо неконтрольованих ризиків визначається їхня прийнятність або необхідність обмеження пов'язаних з ними напрямків діяльності. Методи мінімізації ризиків: уникнення ризику, обмеження ризику, нейтралізація ризику, диверсифікація ризику, та страхування ризику.

Інформація та комунікації та моніторинг ризиків полягає у здійсненні постійного контролю за рівнем ризиків з механізмом зворотного зв'язку. Моніторинг здійснюється завдяки інформаційним звітам структурних підрозділів та окремих посадових осіб, внутрішньому і зовнішньому аудиту й аналітичній діяльності спеціалізованих служб банку. Звітність,

застосовувана в рамках моніторингу, забезпечує керівництву зворотній зв'язок, а також надає детальну зведену інформацію. Така інформація допомагає аналізувати поточну діяльність Установи, як з погляду ризикованості, так і щодо прийняття загальних управлінських рішень.

Структура управління ризиками

В Установі забезпечено чіткий розподіл функцій, обов'язків та повноважень у системі управління ризиками, а також чітку схему відповідальності згідно з таким розподілом. Розподіл функцій і повноважень охоплює всі організаційні рівні (за виключенням Наглядової ради. У відповідності до Статуту вона не приймає участі в процесі контролю ризиків) і підрозділи Установи.

Якість здійснення контролю за ризиками залежить від правильного підбору кадрів. Численність працівників має бути достатньою для своєчасного виконання всіх операцій, крім того працівники повинні мати необхідну для цього кваліфікацію і досвід. Діяльність з управління ризиками в Установі, як в будь-якій фінансовій установі, здійснюється через організаційну структуру, яка підлягає періодичному уточненню та вдосконаленню, враховуючи зміни ситуації та середовища.

Організаційна структура Установи визначена розміром і складністю відповідних бізнес-процесів, видами ризику, що приймаються, та суттєвістю можливих негативних наслідків. Процес управління ризиками в Установі охоплює всі її структурні рівні - від управлінського (правління) до рівня, на якому безпосередньо приймаються та/або генеруються ризики.

До процесу управління ризиками залучені такі функціональні та структурні підрозділи Установи:

- правління Установи - у межах своїх повноважень та відповідальності перед наглядовою радою Установи, органом управління майном та контролюючими органами.

У процесі управління ризиками правління Установи делегує частину своїх функцій, повноважень профільним комітетам (Кредитно-інвестиційного комітету, Комітету по управління активами та пасивами, Комітету з питань проблемних боргів, Технологічному комітету).

Належну увагу в Установі приділено розподілу функцій і повноважень з управління ризиками між операційними службами та контрольними службами. Розподіл обов'язків і підпорядкованість задокументовані у вигляді положень про відповідні структурні підрозділи Установи, посадових інструкцій керівників та працівників, а також розпорядчих документів з питань розподілу функціональних обов'язків, і доведені до відома виконавців, завдяки чому персонал Установи розуміє свої функції, обов'язки та повноваження, свою роль в організації і процесі здійснення контролю ризиків.

Кредитний ризик

Кредитний ризик - це наявний або потенційний ризик для надходжень та капіталу, який виникає через неспроможність сторони, що взяла на себе зобов'язання виконати умови будь-якої фінансової угоди із ДПУ або в інший спосіб виконати взяті на себе зобов'язання.

Кредитний ризик присутній там, де результат залежить від діяльності контрагента, емітента або позичальника. Він виникає кожного разу, коли ДПУ надає кошти, бере зобов'язання про їх надання, інвестує кошти або іншим чином ризикує ними відповідно до умов угод незалежно від того, де відображається операція - на балансі чи поза балансом.

ДПУ виділяє для себе наступні види кредитних ризиків:

Індивідуальний кредитний ризик - це ризик, що загрожує доходам і капіталу ДІУ внаслідок можливого невиконання контрагентом прийнятих на себе зобов'язань перед ДІУ. Оцінка індивідуального кредитного ризику передбачає оцінку платоспроможності такого окремого контрагента, тобто його індивідуальну спроможність своєчасно та в повному обсязі розрахуватися за прийнятими зобов'язаннями.

Портфельний кредитний ризик (ризик концентрації) – це ризик невиконання банком, активи якого становлять значну частку портфелю ДІУ та який відступив ДІУ іпотечні активи, зобов'язань щодо заміни протягом місяця іпотечного активу на тих самих умовах рефінансування на іншій або повернення ДІУ коштів рефінансування в межах вартості іпотечного активу, якщо позичальник кредиту достроково його погашає, у разі погіршення характеристик предмета іпотеки тощо, в разі одночасного настання значної кількості зазначених випадків.

Заходи з управління індивідуальним кредитним ризикам включають:

- встановлення та перегляд лімітів на операції з банками-первинними кредиторами;
- проведення аналізу фінансового стану банків;
- встановлення вимог до забезпечення кредитів;
- формування резервів, достатніх для покриття потенційних збитків від активних операцій;
- встановлення внутрішніх обмежень та нормативів кредитного ризику;
- встановлення додаткового контролю фінансового стану кінцевих позичальників;
- страхування предмету іпотеки.

Заходи з управління портфельним кредитним ризиком включають:

- встановлення та перегляд лімітів на операції з банками-первинними кредиторами;
- проведення аналізу фінансового стану банків;
- встановлення вимог до забезпечення кредитів;
- встановлення внутрішніх обмежень кредитного ризику;
- страхування предмету іпотеки.

Державна іпотечна установа (ДІУ) є установою другого рівня з фінансування іпотеки житла. Основною метою діяльності ДІУ є рефінансування іпотечних кредиторів (банків і небанківських фінансових установ, які провадять діяльність з надання забезпечених іпотекою кредитів) за рахунок власних та залучених коштів, у тому числі коштів, що надійшли від розміщення цінних паперів, сприяння подальшому розвитку ринку іпотечного кредитування. Створення ДІУ відбувалося за сприяння МВФ по зразку двох іпотечних агентств США: Federal National Mortgage Association (Fannie Mae) та Federal Home Loan Mortgage Corporation (Freddie Mac).

На виконання статутних завдань ДІУ розроблені Стандарти надання, рефінансування та обслуговування іпотечних житлових кредитів (далі – Стандарти), які визначають умови та правила здійснення операцій з рефінансування іпотечних кредитів, включаючи і надання рефінансування первинним кредиторам. Стандарти визначають максимальний розмір іпотечних кредитів, строк кредитування, види забезпечення за ними, майнові вимоги до позичальника, обов'язкове страхування предмету іпотеки та інше. Валюта кредитування – виключно гривня. Іпотечні кредити надаються позичальникам – громадянам України. Забезпеченням за іпотечними кредитами виступає виключно житлова нерухомість.

Рефінансування первинних кредиторів, які провадять діяльність з надання фізичним особам (позичальникам) забезпечених іпотекою кредитів проводиться шляхом набуття у первинних

кредиторів прав вимоги за іпотечними кредитами, наданими первинними кредиторами. Таким чином, в процесі своєї діяльності ДІУ набуває права кредитора за іпотечними кредитами. Договірними відносинами між ДІУ та банками первинними-кредиторами передбачено відповідне відступлення. Крім того, Стандартами ДІУ встановлено обов'язковою умовою при здійсненні операцій рефінансування є зобов'язання первинного кредитора щодо зворотного набуття первинним кредитором прав вимоги за іпотечними кредитами при закінченні строку рефінансування первинного кредитора та щодо заміни або зворотного набуття на вимогу Установи, прав вимоги за іпотечними кредитами, які перестали відповідати вимогам.

При цьому, обслуговування іпотечних кредитів, які належать ДІУ, відповідно до договору проводиться банками первинними кредитами та відповідно ризик неповернення іпотечного кредиту несе обслуговуючий банк. У разі банкрутства обслуговуючого банку, портфель іпотечних кредитів, що цей банк обслуговував, передається до іншого обслуговуючого банку.

Отже передбачені Стандартами вимоги мінімізують індивідуальні кредитні ризики для ДІУ та відповідно зменшують процентну маржу між наданими та залученими коштами. Що у свою чергу, зменшує розмір процентів, що сплачує фізична особа – отримувач іпотечного кредиту.

Ризик ліквідності

Ризик ліквідності – це наявний або потенційний ризик для надходжень та капіталу, який виникає через неспроможність Установи виконати свої зобов'язання у належні строки, не зазнавши при цьому неприйнятних втрат.

Ризик ліквідності виникає через нездатність управляти незапланованими відтоками коштів, змінами джерел фінансування та/або виконувати позабалансові зобов'язання.

Заходи з управління ризиком ліквідності включають:

- складання фінансового плану діяльності ДІУ та проведення діяльності виключно в межах такого плану;
- застосування ефективного управління активами і пасивами, спрямованого на забезпечення підтримки відповідного рівня ліквідності у короткостроковому періоді та максимізацію прибутку в середньо- та довгостроковому періоді відповідно до встановлених внутрішніх нормативів і обмежень;
- застосування ефективного механізму управління ліквідністю, який полягає у бюджетуванні, створенні та використанні систем моніторингу та аналізу ліквідності, оцінки стану та прогнозу ліквідності, оцінки та моніторингу активів і зобов'язань, встановленні кількісних та якісних цілей;
- установлення внутрішніх обмежень ліквідності.

Ринкові ризики

Ринкові ризики - ризики, які виникають внаслідок негативного впливу змін ринкових факторів, таких як процентні ставки, валютні курси, котирування цінних паперів, підвищення рівня конкуренції на ринку іпотечного кредитування, різкі зміни цінових умов на ринку нерухомості, на доходи і капітал Установи або на її здатність виконувати поставлені завдання.

ДІУ поділяє ринкові ризики на два головних компонента:

Процентний ризик - це наявний або потенційний ризик для надходжень або капіталу, який виникає внаслідок несприятливих змін процентних ставок.

Цей ризик впливає як на прибутковість Установи, так і на економічну вартість його активів, зобов'язань та позабалансових інструментів.

Валютний ризик - це наявний або потенційний ризик для надходжень і капіталу, який виникає через несприятливі коливання курсів іноземних валют та цін на банківські метали.

Оскільки ДПУ працює виключно з національною валютою, вплив зміни валютних курсів майже відсутній. Він розглядається у контексті кредитних ризиків при операціях із заставою. Ризик полягає в тому, що величина застави у валюті змінюється в результаті змін обмінних курсів, які використовуються для перерахування залишків в іноземних валютах у базову (національну) валюту.

Станом на 31.12.2016 Установа не здійснює зовнішньоекономічну діяльність.

В 2015 році Установа набула права вимоги за кредитами юридичних осіб, номінованими в іноземних валютах, тому вплив коливання курсу національної валюти до долару США та євро впливає на доходи та власний капітал Установи.

Заходи з управління ринковими ризиками включають:

- проведення аналізу зміни ринкових факторів (процентні ставки, валютні курси, котирування цінних паперів, підвищення рівня конкуренції на ринку іпотечного кредитування тощо);
- рефінансування при виключно стандартних умовах іпотечного кредитування;
- проведення аналізу змін цінових умов на ринку нерухомості;
- оптимізація структури активів та зобов'язань за строками.

Управління операційними ризиками

Операційний ризик – це потенційний ризик для довгострокового існування Установи, який виникає внаслідок наявності недоліків корпоративного керування, систем внутрішнього контролю, неадекватності інформаційних технологій і процесів обробки інформації щодо керованості, універсальності, надійності й безперервності роботи.

Такі недоліки можуть призвести до фінансових збитків через помилку, невчасне виконання робіт або шахрайство, або стати причиною того, що інтереси Установи постраждають у якийсь інший спосіб, коли працівники перевищать свої повноваження або здійснюватимуть операції у порушення етичних норм або із занадто високим ризиком.

Ризик виникає також через неадекватність стратегії, політики і використання інформаційних технологій. До інших аспектів операційно-технологічного ризику належать ймовірність непередбачених подій (пожежа або стихійне лихо).

Заходи з управління операційними ризиками містять:

- щоденне застосування підрозділами ДПУ належних механізмів внутрішнього контролю;
- розроблення нових та удосконалення чинних процедур;
- актуалізація бази внутрішніх нормативних документів.

Управління юридичним ризиком

Юридичний ризик – це наявний або потенційний ризик для діяльності ДПУ, який виникає через порушення або недотримання вимог законів та нормативно-правових актів, а також через можливість двозначного тлумачення встановлених законів або правил.

Юридичний ризик може призвести до сплати штрафних санкцій та адміністративних стягнень, необхідності грошового відшкодування збитків, погіршення репутації та позицій

банку на ринку, зменшення можливостей для розвитку і правового забезпечення виконання угод.

Заходи з управління юридичними ризиками включають:

- актуалізація бази внутрішніх нормативних документів;
- моніторинг змін у законодавстві України, що пов'язаний з діяльністю Установи;
- моніторинг всіх ініційованих судових справ, ініційованих Установою.

Управління ризиком репутації

Ризик репутації - наявний або потенційний ризик для доходу й капіталу, який виникає внаслідок несприятливого сприйняття іміджу фінансової установи клієнтами, контрагентами, засновниками або органами нагляду.

Заходи з управління ризиком репутації становлять:

- формування іміджевої політики ДІУ;
- забезпечення інформаційної відкритості Установи;
- використання PR- методів (інтерв'ю, коментарі, статті, проведення опитування клієнтів, проведення брифінгів і прес-конференцій, і культурно-освітніх заходів, надання інформаційних послуг);
- проведення моніторингу публікацій у ЗМІ, у тому числі в мережі Інтернет.

В наслідок несприятливих обставин на банківському ринку України, що склалися в 2014-2016 роках, в результаті банкрутства банків, ДІУ набула права вимоги по кредитах юридичних осіб шляхом звернення стягнення на предмети застави. Розмір набутих прав вимоги по кредитах юридичних осіб значною мірою вплинув на розмір кредитного ризику, який може нести Установа.

Формування резерву під знецінення набутих активів та приведення фінансової звітності ДІУ до вимог МСФЗ, призвело до зменшення власного капіталу, і відповідно, до зменшення достатності капіталу.

Для підтримання ліквідності ДІУ має декілька джерел отримання фінансування, а саме: державна гарантія, у разі передбачення її в законі про Державний бюджет України, випуск власних іпотечних облігацій та поповнення Статутного фонду державою безпосередньо.

Єдиним власником статутного фонду Установи є держава Україна, в особі Кабінету Міністрів України. Діяльність ДІУ регламентується актами Кабінету Міністрів України, зокрема Статутом ДІУ, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 17 липня 2009р № 768 «Про Державну іпотечну установу». Тобто фактори, які обмежують можливість акціонерів впливати на рішення стосовно обрання членів органів емітента або інших питань, що вирішуються шляхом голосування акціонерів, відсутні. З цих же причин, фактори, що можуть спричинити "розмиття" поточної частки акціонера у статутному капіталі емітента - відсутні.

ДІУ планує та здійснює свою діяльність відповідно до фінансового плану Державної іпотечної установи, що затверджується Кабінетом Міністрів України. У процесі формування фінансового плану ДІУ враховує ризики поточної діяльності та подальшого розвитку. Фіксована ставка рефінансування дає змогу враховувати вплив фінансово - господарського стану на рентабельність ДІУ.

Робота ДІУ безпосередньо не пов'язана з навколишнім середовищем, тому вплив екологічних ризиків практично відсутній.

Установу утворено відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 08.10.2004 №1330. В Установі на цей час існує залежність від запозичень у вигляді державних гарантій. ДІУ у повному обсязі виконує свої податкові зобов'язання, заборгованість перед бюджетами усіх рівнів відсутня.

У майбутньому існує ризик виконання не повного виконання стратегії Установи через кризові явища в банківському секторі, які спричинені нестабільністю фінансової системи, що має негативний вплив на діяльність Установи, як фінансової установи другого рівня.

У 2014-2016 роках політична криза в Україні, військові дії у східному регіоні та анексія АР Крим призвели до різкого спаду в економіці країни. Вже четвертий рік поспіль відбувається фінансова та банківська криза. Національна валюта України знецінилась у понад три рази, а кількість збанкрутілих банків становила третину банківської системи країни та продовжує збільшуватись. Різке падіння доходів українських підприємств та домогосподарств після нової хвилі девальвації гривні та жорсткого економічного спаду негативно позначилося на платоспроможності позичальників.

Все вищезазначене призвело до того, що за період з 01.01.2014 кількість діючих банків в Україні зменшилась на 84 банки та станом на 01.01.2017 становила 96 установ. Починаючи з 2014 року Фондом гарантування вкладів фізичних осіб запроваджено тимчасову адміністрацію у 78 банках, у 82 банків відкликано банківську ліцензію і розпочато процедуру їх ліквідації. При цьому, процес банкрутства банків знаходиться ще далеко від свого закінчення та можливо, ще багато банків, особливо невеликих, буде виведено з ринку у наступному.

Таким чином, відбулося погіршення найважливіших індикаторів стану банківської системи, включаючи зростання частки проблемної заборгованості, скорочення обсягів кредитування та падіння довіри з боку вкладників.

Державна іпотечна установа є установою другого рівня, що займається рефінансуванням іпотечних кредиторів (банків), які надають забезпечені іпотекою кредити. Враховуючи специфіку Державної іпотечної установи, проблеми банківської системи мають негативний вплив на показники діяльності Установи. Так, очищення банківської системи зумовило суттєве погіршення якості кредитного портфелю Установи, в основному за рахунок кредитів, що видавались банками, які наразі виведено з ринку.

Припинення функціонування банків, визнаних неплатоспроможними, призвело до того, що: Установа змушена самостійно обслуговувати іпотечні кредити, надані громадянам України на придбання окремого житла; Установі не повернуті фінансові кредити, надані таким банкам для формування портфелю іпотечних кредитів та для завершення будівництва доступного житла; суттєво обмежено доступ Установи до грошових коштів, розміщених на поточних рахунках, відкритих в цих банках.

ДІУ здійснює стягнення простроченої та проблемної заборгованості в судовому порядку. Через недосконалість чинного законодавства та неефективність судової системи, стягнення простроченої заборгованості з позичальників є довготривалим та не завжди результативним процесом, що негативно впливає на фінансові результати діяльності ДІУ.